

בבית המשפט העליון

רע"א 241/22

לפני: כבוד השופט ד' מינץ

המבקשים:

1. אריה נוחומוביץ
2. אלברט דה וריס
3. עמרם אוליאל
4. רוי פלשר
5. אורן זאבי
6. עפר חובב מרדכי

נגד

המשיבים:

1. שדה ניצן מושב עובדים להתיישבות חקלאית בע"מ
2. רשות מקרקעי ישראל
3. הסוכנות היהודית
4. משרד החקלאות

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בבאר שבע (כ"ב השופטת ג' לוי) בת"א 47288-07-21 מיום 11.11.2021

בשם המבקשים: עו"ד אורי זליגמן; עו"ד אביתר קנוור; עו"ד יניב בירנבאום

החלטה

לפני בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי בבאר שבע (כ"ב השופטת ג' לוי) בת"א 47288-07-21 מיום 11.11.2021 במסגרתה התקבלה בקשת משיבה 1 (להלן: האגודה) להורות על עיכוב דיון בתובענה שהוגשה נגדה בשל קיומו של סעיף בוררות בתקנונה.

הרקע לבקשה

1. המבקשים הם חקלאים חברי האגודה אשר לטענתם שויכו להם בעבר קרקעות לעיבוד חקלאי במסגרת פרויקט משותף של הקרן הקיימת לישראל, משרד החקלאות

והסוכנות היהודית, המכונה "נגב של צמיחה". המבקשים עיבדו לטענתם את אותן קרקעות חקלאיות במשך למעלה משני עשורים.

2. במהלך שנת 2019 פעלה האגודה להסדרת חלוקת הקרקעות החקלאיות. האסיפה הכללית של האגודה החליטה על חלוקה שוויונית של הזכויות לעיבוד קרקע חקלאית. לשם כך האגודה מינתה מומחה חיצוני (שכונה "בורר מומחה"; להלן: המומחה) שיבצע את תהליך סימון זכויות העיבוד של הקרקעות החקלאיות באופן שוויוני. בהחלטה תמכו 27 חברים ו-11 התנגדו.

3. ביום 18.9.2019 החליטה האסיפה הכללית של האגודה לאשר "נוהל הקצאת קרקעות" שעניינו חלוקה מחודשת של שטחי חקלאות לחברי האגודה (להלן: החלטת האסיפה הכללית ו-הנוהל, בהתאמה). בהתאם לנוהל, החלקות החקלאיות יחולקו מחדש, כאשר כל חבר אגודה יחזיק בשטח חקלאי בגודל של כ-51 דונם. על פי הנוהל שאושר, חקלאים שהחזיקו בשטח חקלאי גדול יותר מ-51 דונם, יוכלו לעבדו רק עד חודש מאי 2020. עוד נקבע כי ניתן יהיה להתיר לחקלאים להמשיך ולעבד שטחים חקלאים שיוקצו לאחרים, על פי הסכמות עצמאיות שייעשו בין חברי האגודה.

4. בעקבות הנוהל, חלק מהקרקעות החקלאיות שעובדו על ידי המבקשים הוקצו לחברי אגודה אחרים. המבקשים אשר מחו על הפגיעה בזכויותיהם הגישו תביעה לבית המשפט המחוזי בבאר שבע במסגרתה עתרו לקבל סעד הצהרתי לפיו החלטת האסיפה הכללית התקבלה בחוסר סמכות, בניגוד לדין, בניגוד לחוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים), התשכ"ז-1967 ותוך פגיעה בזכויותיהם הקנייניות. בין היתר, טענו המבקשים כי משמעותו של הנוהל היא הקצאת שטחים שהוקצו להם לטובת חברי אגודה אחרים שאין בכוונתם לעבדם בפועל, אלא להשכירם למבקשים. עוד טענו המבקשים כי הליך מינוי ה"מומחה" נעשה בניגוד לדין ולתקנון האגודה ותוך ניגוד עניינים.

5. האגודה מצדה הגישה בקשה לעכב את ההליכים מכוח סעיף 5 לחוק הבוררות, התשכ"ח-1968 (להלן: חוק הבוררות), לפי תניית הבוררות הקבועה בסעיף 155 לתקנון האגודה על פיה כל סכסוך בין האגודה לבין חבריה יימסר לבורר. עוד הובהר על ידי האגודה כי בימים אלה מתנהל הליך בוררות תלוי ועומד באותו נושא, שעניינו תביעת פינוי נגד המבקשים, על בסיס אותה החלטת האסיפה הכללית. המבקשים מנגד התנגדו לעיכוב ההליך והעברתו לבוררות. בין היתר, נטען כי מדובר ב"סכסוך חוקתי" שעה

שהתביעה נוגעת לחוקיות החלטת האסיפה הכללית וההליך הפגום והבלתי חוקי שקדם לה, והיותה נוגדת הוראות חוק קוגנטי וכן את הוראות הסכם המשכצת התלת צדדי בין האגודה, הסוכנות היהודית ורשות מקרקעי ישראל.

6. ביום 11.11.2021 הורה בית המשפט המחוזי על עיכוב ההליך והעברת הסכסוך להליך בוררות בהתאם לסעיף 155 לתקנון האגודה. נקבע כי הסכסוך מושא התביעה חוסה תחת תניית הבוררות שנקבעה בתקנון האגודה. השאלה העומדת בלב הסכסוך היא האם נפל פגם בהחלטת האסיפה הכללית בעניין הקצאת הקרקעות, באופן המביא לקיפוח חלק מחברי האגודה. מקומה של שאלה זו להתברר בבוררות. אמנם, בהתאם לדין ולהלכה הפסוקה סכסוכים בעלי "אופי חוקתי" לא ידונו בבוררות, אך בחינת טיבו של הסכסוך מגלה כי אין מדובר בעניין בעל אופי חוקתי. לא ניתן לומר כי מדובר בעניין חוקתי "במובן הרחב", היינו בעניין עקרוני הנוגע לאינטרסים ציבוריים רחבים או שיש לו השפעה על הציבור הרחב, הגם כי יש להניח כי להחלטת האסיפה השלכות משמעותיות על המבקשים שעושים שימוש בחלקות החקלאיות לצורך פרנסתם. מדובר בוויכוח פרטני על הקצאת אמצעי ייצור ודרך ההתחשבות בין חברי אגודה. גם אין מדובר בסכסוך חוקתי "במובן הצר", היינו בסכסוך ביחס לעצם החוקיות של האסיפה הכללית, לליבת החוקיות של פעולותיה והחלטותיה או לעניינים אחרים בעלי השלכה רוחבית. מדובר בסכסוך פרטני שעוסק בענייניהם הפנימיים של חברי האגודה על רקע הקצאות קרקע. הגם כי המבקשים טוענים לפגיעה בזכויות קנייניות, הרי שהיבטים קנייניים מסוימים לסכסוך אינם הופכים אותו לסכסוך בעל אופי "חוקתי". גם הטענות באשר לאופן קבלת החלטת האסיפה הכללית אינן שוללות את לגיטימיות האסיפה הכללית ואין מניעה לבררן במסגרת הליך בוררות. כמו כן נדחתה טענת המבקשים כי הטענה לפיה החלטת האסיפה הכללית מנוגדת לדין קוגנטי מצדיקה בידור התביעה בבית המשפט.

7. מכאן לבקשה שלפני, במסגרתה חוזרים המבקשים וטוענים כי דין התובענה להתברר בבית המשפט ולא בגדרי הליך בוררות, בהינתן טעמים חוקתיים העומדים בבסיס הסוגיה, העונים הן על "המובן הצר" והן על "המובן הרחב". זאת שעה שהחלטת האסיפה הכללית נוגדת את תקנת הציבור, נגועה בחוסר חוקיות מובהק היורד לשורש העניין והתקבלה בהליך המנוגד לדין. בנוסף נטען כי בהינתן העובדה שהשאלה העומדת להכרעה במקרה זה הינה חוקיותה של החלטת האסיפה הכללית, לא היה מקום לעכב את ההליכים בתיק. על פי סעיף 155 לתקנון האגודה, הבוררות אינה כפופה לדין המהותי, כאשר אי-הכפפת הדיון לדין המהותי מאיין לחלוטין את התביעה. כמו כן, הבורר שצפוי לדון בתיק גילה דעתו במסגרת תיק אחר כי אין לו

סמכות לדון בחוקיותן של החלטות האסיפה הכללית. משכך, הותרת החלטת בית המשפט על כנה משמעותה שלילת זכותם המהותית לקבל את יומם. עוד נטען כי שגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי מדובר בסכסוך כספי פרטני, מה גם שמדובר בסוגיה משפטית רחבה הנוגעת לכלל המושבים בארץ.

דיון והכרעה

8. דין הבקשה להיראות אף מבלי להידרש לתשובת המשיבים. הלכה היא כי רשות ערעור על החלטות של בית המשפט בענייני בוררות תינתן רק במקרים הריגים, בהם מתעוררת שאלה משפטית עקרונית או סוגיה בעלת השלכות רחבה החורגות מעניינם הפרטני של הצדדים לבקשה או במקרה שבו נדרשת התערבות בית המשפט משיקולי צדק או לשם מניעת עיוות דין (ראו למשל לאחרונה: רע"א 8964/21 טל נ' יצחקי, פסקה 7 (11.1.2022); רע"א 8625/21 דב'נוביץ' נ' אברהם, פסקה 6 (22.12.2021)). יתרה מכך, החלטה הנוגעת לעיכוב הליכים לפי סעיף 5 לחוק הבוררות, נתונה לשיקול דעתה הרחב של הערכאה הדיונית ואין ערכאת הערעור נוטה להתערב בה, אלא אם נפלה בה טעות של ממש (רע"א 1950/20 יפה נ' דיאמנט, פסקה 13 (10.5.2020); רע"א 3985/20 היערי נ' קיבוץ גת – אגודה שיתופית לחקלאות, פסקה 8 (29.6.2020)). הבקשה אינה עומדת באמות מידה מחמירות אלו.

9. אמנם, נקבע זה מכבר כי עניינים בעלי אופי "חוקתי", שהם ככלל עניינים בעלי חשיבות עקרונית וציבורית רחבה, נכנסים לגדרו של "עניין שאינו יכול לשמש נושא להסכם בין הצדדים" לפי סעיף 3 לחוק הבוררות, ואינם ניתנים לדיון והכרעה בבוררות, אלא אם הדבר נקבע במפורש אחרת בחוק (רע"א 5771/07 קדמן נ' ישע – אגודת עובדים להתיישבות חקלאית שיתופית בע"מ, פסקה 14 (17.12.2009); רע"א 959/20 נהריה – כפר שיתופי להתיישבות חקלאית נ' פרידמן, פסקה 10 (3.5.2020)). וכך עמדה השופטת א' פרוקצ'יה בעניין רע"א 9048/05 הסתדרות המהנדסים, האדריכלים והאקדמאים במקצועות הטכנולוגיים נ' הסתדרות העובדים הכללית החדשה (20.10.2009) על מהותם ואפיונם של עניינים "חוקתיים" אשר לא ידונו בבוררות:

"עניינים בעלי אופי 'חוקתי' אינם מתאימים על-פי טיבם להכרעה בבוררות, ומקומם להידון בערכאה שיפוטית. הטעם שביסוד עקרון זה הוא להבטיח כי עניינים בעלי חשיבות עקרונית כללית, המשפיעים באופן ישיר על ציבור רחב לא יוכרעו במסגרת התדיינות פרטית המנותקת, לא אחת, מכללי המשפט המהותי וסדרי הדין, ונעדרת שקיפות ומערכת בקרה שיפוטית המצויים בערכאות שיפוט רגילות. חשיבותם הכללית של

הנושאים החוקתיים, והשפעתם על ציבור גדול מצריכים דיון והכרעה במערכת השיפוט הרגילה, הכפופה לדין המהותי ולסדרי הדיון המחייבים, חשופה לעקרון הפומביות, ונתונה לביקורת שיפוטית וציבורית מלאה [...].

כך למשל הוגדרו כ"עניינים חוקתיים" נושאים הנוגעים ישירות לפגיעה בזכויות יסוד חוקתיות, או עניינים חוקתיים כלליים אחרים הנובעים ממשפט המדינה; כן נכללים בכך עניינים עקרוניים המצויים בליבת המשטר הכללי כגון נושאים הקשורים לבחירות, ושיטות בחירות [...]. וכן בעניינים הנוגעים לגוף משפטי, היורדים לשורש קיומו ובסיס משטרו – כגון הרכב האורגנים שלו, חוקיות פעולתו, חוקיות תקנונו, וחוקיות החלטות הגופים המנהלים, אשר סווגו לא אחת 'כעניינים חוקתיים'..." (שם, פסקה 46 ו-48).

10. ענייננו רחוק אפוא עד מאוד מגדרי ה"עניינים החוקתיים" שאינם יכולים לשמש נושא להסכם בין הצדדים. על אף ניסיונם של המבקשים לעטות אצטלה עקרונית-חוקתית לטיב המחלוקת, מדובר בסוגיה שעיקרה במחלוקת פנימית בין בעלי הדין בדבר אופן הקצאת הקרקעות החקלאיות. אין מדובר בעניינים בעלי אופי חוקתי היורדים לשורש חוקיותם של ההסדרים או הכרוכים בפגיעה בזכויות אדם, ואין מדובר בשאלות בעלות השלכה רחבה העשויות להשפיע על ציבור רחב. גם אין מדובר בעניין הנוגע לליבת חוקיות פעילותה של האגודה. בצדק גם קבע בית המשפט המחוזי כי אף אם הסוגיות שבמחלוקת כוללות היבטים קנייניים, אין בכך כדי להוות "טעם מיוחד" המצדיק כשלעצמו את עיכוב ההליכים.

כמו כן, טענות המבקשים באשר לגורל התובענה, ככל שתתברר במסגרת הליך בוררות, הינן טענות בעלמא בלבד שאין מקום להידרש להן בשלב זה.

הבקשה נדחית.

ניתנה היום, י"ד בשבט התשפ"ב (16.1.2022).